

SOROZATGYILKOSOK A RÁCSON TÚL: „BESTIÁLIS EMBEREK – EMBERI BESTIÁK”

I. rész

Ruzsonyi Péter

A sorozatgyilkosokkal foglalkozó kutatásunk eredményeiről két részletben számolunk be. Jelen tanulmány keretei között a sorozatgyilkosok „rácson túli” életével és aktivitásával foglalkozunk. Átfogó képet igyekszünk adni a „sorozatgyilkos” kifejezés eredetéről és jelentéséről; tárgyaljuk a sorozatgyilkosok általános jellemzőit; valamint ismertetjük a tipizálásukra vonatkozó főbb elképzeléseket; majd kitérünk a női sorozatgyilkosok kérdéskörére.

„A sorozatgyilkosok képtelenek másokra emberként tekinteni.”

Katherine Ramsland

Bevezetés

A hazai televíziós műsorszórási gyakorlatból kiindulva – egy átlagosan 30–50 tv csatornát fogni képes készülék birtokában – minden nap találunk legalább öt olyan filmet, ami sorozatgyilkosságról szól. Az adásszerkesztők ilyenkor joggal bízhatnak abban, hogy a néző az ő csatornájuk nézettségét emeli. De miért ennyire népszerűek az ilyen történetek, és vajon a filmek mennyiségi dömpingje a minőségi információk növekedését is eredményezi?

Az emberek szeretnek borzongani, de ezt leginkább az otthonuk kulcsra zárt biztonságában és a távirányító feletti maximális hatalom birtokában szeretik megtenni. Hozzáállásuk: „ha túl szörnyű lesz, majd átkapcsolok...”. A mindennapi életben a probléma megoldása természetesen nem ennyire egyszerű. Az USA-ban az elmúlt 200 évben 650 sorozatgyilkos került a rendőrség látókörébe, akik 3500–5650 gyilkosságért felelősek¹. Arról, hogy napjainkban hány sorozatgyilkos tevékenykedhet az USA-ban, csak hozzávetőleges – és egymástól jelentősen eltérő – becslések léteznek. Hickey véleménye szerint² pedig egyszerűen megközelítően 200 aktív sorozatgyilkos szedi az áldozatait az Államokban. Az FBI³ még döbbenetesebb információt tett közzé; szerintük az aktívan tevékenykedő sorozatgyilkosok száma 200 és 500 között lehet, az évenkénti áldozatok számát pedig 3500-ra becsülik⁴. A fenti rémisztő adatok ellenére szinte egyetlen amerikai sem gondolja úgy, hogy ő is lehet potenciális áldozat. A dolog irreálisan távolinak és szörnyűnek tűnik a hétköznapi ember szemében.

Természetesen a világ valamennyi országában foglalkoztatja ez a kérdéskör a szakembereket. A sorozatgyilkosságokról és a sorozatgyilkosokról jelentős meny-

1 Hickey, E. W. (2013), p. 42.

2 Holmes, R., Holmes, S. (1998)

3 FBI: Federal Bureau of Investigation – Szövetségi Nyomozó Iroda

4 Simon, R. I. (2000), p. 6.

nyiségű szakirodalom áll rendelkezésre. A kriminológia, a kriminalisztika és a pszichológia szakemberei elsősorban felderítói és bűnüldözési szemszögből vizsgálják az elkövetés körülményeit. A nyomozás eredményességét, a sorozatgyilkosok minél előbbi kézrekerítését igyekeznek növelni a profilalkotással, nyomrögzítéssel, a bizonyítékok összegyűjtésével és a kihallgatásokkal.

A sorozatgyilkosságok esetén a média érdeklődése irreális méreteket ölt, kiszolgálva, és sokszor generálva az állampolgárok félelmeit. A találgatásokra és félinformációkra alapozott „szenzációs” hírek a legtöbb esetben nehezítik a hatóságok munkáját. A sorozatgyilkosok rendőrkézre kerülését követően a média az ítélet megszületéséig – elsősorban a példányszám, vagy a nézettség növelése érdekében – még foglalkozik az esemény bulvár oldalával, azonban a büntetés-végrehajtás falai közé került sorozatgyilkosok már nem képviselnek hírértéket. A szakmai és a médiaérdeklődés nagyon hamar lecsendesedik.

A büntetés-végrehajtás feladatai azonban ilyenkor kezdődnek igazán. Mit tehetünk, mit kell tennünk az ilyen elkövetőkkel a börtönben? A választ nagyon nehéz megadnunk, mert ez a terület pönológiai értelemben fehér folt. Elméleti és gyakorlati ismereteink egyaránt csekélyek, mert a rendelkezésre álló szakirodalom nemzetközi viszonylatban is rendkívül szegényes, ugyanakkor – szerencsére – hazánkban a sorozatgyilkosok száma viszonylag alacsony. Jelen tanulmányunkkal igyekszünk hozzájárulni ahhoz, hogy a fenti kérdések megválaszolásához háttérismereteket nyújtsunk.

A „sorozatgyilkos” kifejezés eredete és jelentése

Annak ellenére, hogy a „sorozatgyilkos” jellegű emberölésekre először 1700-1800 között kezdtek felfigyelni (lásd: Hasfelmetsző Jack [Jack the Ripper]), szinte egészen biztos, hogy ilyen gyilkosságok ez előtt az időszak előtt is léteztek. „A bűncselekmények dokumentálásának hiányosságai és a felderítés kezdetlegessége miatt ezeket az elkövetőket egyszer sem fogták el, illetve ha kézre is kerültek egy-egy konkrét ügy miatt, soha nem derült fény korábbi bűncselekményeikre”⁵.

A sorozatgyilkosokkal is foglalkozó első tudományos könyv szerzője Dr. Richard von Krafft-Ebing német-osztrák orvos, igazságügyi orvosszakértő, pszichiáter és szexológus. Erőszakos és szexuális cselekményeket elkövetőket, valamint az elkövetett bűncselekményeket tanulmányozta. Kutatási eredményeiről 1886-ban publikált „Szexuális pszichopata”⁶ című könyvében számolt be, amelyben számos olyan esettanulmányt is közreadott, amelyek szexuális jellegű gyilkosságokról, sorozatgyilkosságokról és egyéb szexuális eltévelyedésekről szóltak.

A „sorozatgyilkos” kifejezést Hughes használta először a „The Complete Detective”⁷ című könyvében. Az írói kifejezésből azonban csak 1976-ban, a „Sam fia”⁸ ügy nyomozása során vált kriminológiai szakkifejezéssé, amikor Robert

5 Branson, A. L. (2006), p. 16.

6 A könyv eredeti címe: Psychopatia Sexualis: eine Klinisch-Forensische Studie (1886)

7 Hughes, R. (1950)

8 Az ügy eredeti neve: Son of Sam

Ressler FBI különleges ügynök – az FBI Magatartástudományi Egységével történt konzultáció után – javasolta a kifejezés használatát bevezetni.

A „sorozatgyilkos” legelfogadottabb definíciója Douglas-tól és munkatársaitól⁹ származik; *sorozatgyilkosnak azt tekintjük, aki legalább három egymástól elkülönülő alkalommal, legalább három különböző helyszínen, három, vagy több ember sérelmére követ el gyilkosságot úgy, hogy közben eltelik annyi idő, amennyi az elkövető érzelmi lenyugvásához szükséges.* Ez az időszak egyénenként rendkívül eltérő, jelenthet napokat, heteket, hónapokat, de akár éveket is¹⁰. (Az eltérő alkalmak és helyszínek kiemelése azért fontos, mert ezek a jellemzők különböztetik meg a sorozatgyilkost a tömeggyilkostól¹¹ és az „ámokfutó” gyilkostól¹².)

A Canter és Wentink¹³, valamint a Salfati és Bateman¹⁴ szerzőpárosok egy apró – de rendkívül fontos – részlettel egészítették ki Douglas-ék definícióját; a sorozatgyilkosság jellemzői közé beillesztették a „törvénytelen gyilkosság” (unlawful killing) kitételét, és így kizárták a sorozatgyilkosságok közül a fegyveres és rendészeti szervek tagjainak jogszerű fegyverhasználatát, illetve annak következményeit.

Ramsland¹⁵ felvetése a „klasszikus” definíció további fontos tartalmi pontosítását eredményezi: felhívja a figyelmet arra, hogy több sorozatgyilkos az áldozatait – miután elrabolja őket – különböző időpontokban ugyan, de ugyanarra a helyre viszi, és ott végez velük. Tanulmányunkban mi is elfogadjuk mindkét kiegészítést, illetve pontosítást megengedő premisszaként.

A sorozatgyilkosok általános jellemzői

Általános megközelítés

A sorozatgyilkosokról az átlagember rendkívül keveset tud. Ramsland szerint: „az emberek azt szeretnék, ha a szörnyetegek az első pillantásra beazonosíthatóak lennének. Sajnos sok népszerű médium azt a naiv reményt táplálja, hogy a sorozatgyilkosok leginkább a társadalom peremén élnek. De a szörnyetegek közöttünk élnek – mindennapi módon és észrevétlenül. Az okosabbja tudja, hogyan fogadtassa el magát, és hogyan kerülje el, hogy gyanúba keveredjen. A legtöbb ember azt hiszi, hogy a sorozatgyilkosok magányosak, zárkózottak és örök vesztesek, akik képtelenek szakmai karriert befutni, vagy társas kapcsolatban élni. Úgy gondolnak rájuk, mint aluliskolázott, képzetlen és narcisztikus lényekre, akik csak a rövid távú kielégülést hajszoják.”¹⁶ Szintén a helytelen sztereotípiák

9 Douglas, J. E., Burgess, A.W., Burgess, A. G., Ressler, R. K. (1992)

10 Holmes és Holmes (2010) az érzelmi lenyugvás minimum idejét egy hónapban határozta meg. Álláspontunk szerint ennek a generális megszorító értelmezésnek a létjogosultsága nem bizonyított, hiszen a sorozatgyilkosok személyisége, és így a reakciói és érzelmei is egyénenként eltérőek.

11 A tömeggyilkos (mass murder) egy helyszínen és egy időben öl meg több mint három embert

12 Az ámokfutó gyilkos (spree murder) közvetlenül egymás után; három, vagy több helyszínen; három, vagy több embert öl meg

13 Canter, D.V., Wentink, N. (2004)

14 Salfati, C.G., Bateman, A.L. (2005)

15 Ramsland, K.M (2006), p. 11.

16 Ramsland, K. M. (2006), p. 177-178.

veszélyére figyelmeztet Morton és Hiltz is. Hangsúlyozzák, hogy „a sorozatgyilkosok többsége nem a világtól elvonult, egyedül élő, aszociális egyén. Nem torzszülöttek, és nincs különös ismertetőjegyük”.¹⁷

Az átlagos alkalmazkodóképességet sokszorosan meghaladó viselkedésük szemléltetésére bemutatunk néhány példát:

- Ted Bundy nappal joghallgató volt, éjszaka egy segélyhívó vonal munkatársaként segített a krízishelyzetbe került embereken – közben több mint 30 fiatal nőt erőszakolt meg, majd végzett velük;
- John Wayne Gacy sikeres üzletember volt, adománygyűjtéseket szervezett és beteg gyerekeket szórakoztatott – közben 33 fiút és fiatalembert ölt meg;
- ifjabb Robert Yates kitüntetett vadászpilóta volt, öt gyermekét nevelte – miközben 15 örömlányt gyilkolt meg;
- John Joubert fiúknak szervezett cserkész táborokban önkénteskedett – mi alatt (máshol) három fiatal fiút ölt meg.

Morton és Hiltz szerint, mivel nem lehetséges a normál emberi magatartást eredményező valamennyi faktor meghatározása, ugyanígy nem lehetséges valamennyi olyan tényezőnek az összegyűjtése sem, amelyek hatására egy személy sorozatgyilkossá válik. A fenti szerzőpáros az FBI-nál szerzett tapasztalatai alapján igyekezett olyan tulajdonságokat összegyűjteni, amelyek – illetve amelyek hiánya – jellemzi a sorozatgyilkosokat:

- (1) A sorozatgyilkolásra való hajlam, akárcsak a többi erőszakos bűncselekmény esetében biológiai, szociális és pszichológiai jellegű, és semmiképpen sem korlátozható egyetlen speciális jellemzőre, vagy jellemvonásra.
- (2) A sorozatgyilkossá válás magába foglalja mindezeknek az összetevőknek a kombinációját, amelyek együtt csak nagyon ritkán jelentkeznek egy adott személy esetében. Szükséges megfelelő biológiai hajlam, összeolvadva pszichológiai alkotóelemekkel, amelyek a szociális fejlődésük egy kritikus pillanatában együtt kezdenek hatni.
- (3) A sorozatgyilkosok esetében nem mutatható ki a jellemvonásoknak, vagy jellegzetességeknek olyan speciális kombinációja, amely ne lenne megtalálható más erőszakos jellegű bűncselekményt elkövetők körében.
- (4) A sorozatgyilkosoknál nem fedezhető fel általános érvényű minta.
- (5) A sorozatgyilkosokat a saját egyedi motivációi és indítékai ösztönzik a bűncselekmények elkövetésére.
- (6) A sorozatgyilkosok nem korlátozódnak egyetlen demográfiai csoportra sem; tehát nemiségük, életkoruk, faji hovatartozásuk, illetve vallásuk alapján rendkívül heterogének.
- (7) A szexuális indíttatásból gyilkoló sorozatgyilkosok többsége a fejlődésük során erotizálták az erőszakot. Esetükben az erőszak és a szexuális kielégülés megmagyarázhatatlan módon összefonódik.¹⁸

¹⁷ Morton, R. J., Hiltz, M. A (2006), p. 11.

¹⁸ Morton, R. J., Hiltz, M. (2006), p. 11-12.

A sorozatgyilkosságok és azok elkövetői az elmúlt 200 évben intenzíven foglalkoztatták az embereket. Mivel nem találtak megnyugtató válaszokat a kérdéseikre, megannyi mítosz született. A következőkben Hickey¹⁹ alapján összevetjük a sorozatgyilkosokra vonatkozó hiedelmeket a tudományosan igazolt tényekkel:

Hiedelem	Tény
Szinte valamennyien fehérek.	Minden ötödik sorozatgyilkos fekete.
Valamennyien férfiak.	Közel 17%-uk nő.
Valamennyien elmebetegek.	Mindössze 2-4%-uk számít jogilag elmebetegnek.
Valamennyien kéjgyilkosok.	A többségük az, azonban számos esetben nem történik szexuális támadás vagy kínzás, illetve szexuális indíttatású testcsonkítás.
Tucatnyi áldozattal végeznek.	Néhányan valóban nagyszámú áldozattal végeznek, de a legtöbb sorozatgyilkos áldozatainak száma nem éri el a tízet.
Egyedül gyilkolnak.	Minden negyedik sorozatgyilkosnak van egy, vagy több bűntársa.
Az áldozatokat agyonverik, megkéselik, megfojtják, vagy halálra kínozzák.	Előfordul, hogy az áldozatot megmérgezik, vagy lelövik.
Valamennyien nagyon intelligensek.	Legtöbbjük intelligenciája átlagos.
Rendkívül mobil módon követik el a bűncselekményeiket.	A legtöbben a saját környezetükben gyilkolnak.
Azért ölnek, mert gyermekkorukban szexuálisan zaklatták őket.	A legtöbben gyermekkori visszautasításuk, vagy elhagyásuk miatt ölnek.
A legtöbben nem tudják abbahagyni a gyilkolást.	Néhányan több évre is abbahagyják a gyilkolást mielőtt újra ölnek, vagy elfogják őket.
A legtöbb sorozatgyilkos azt akarja, hogy elfogják.	Mint mindenki, ők is tanulnak a tetteikből, és a gyilkosságok során növekszik a magabiztosságuk. A legtöbben az első gyilkosságot követően tudatosan akarnak sorozatgyilkosokká válni, és úgy képzelik, hogy bűnözői karrierjüket börtönben fejezik majd be. Mások rendkívül tapasztalttá és ügyessé válnak személyazonosságuk eltitkolásában, és úgy érzik, hogy őket sosem kapják el.

¹⁹ Hickey, E. W. (2013) p. 5-6.

Sorozatgyilkosok és a pszichopátia – Szakterminológiai átfedések és egyértelműsítési kísérletek

A szakirodalomban a „szociopata” kifejezést gyakran használják szinonimaként a „pszichopata” és az „antiszociális személyiségzavarban szenvedő” szakkifejezésekkel. Eredetileg a „pszichopata” terminus technicust a pszichiáterek és a pszichológusok használták annak a személyiségi tünetegyüttesnek a meghatározására, amikor valaki impulzív, vakmerő, önző, és semmibe veszi a másik embert. Az 1950-es évek során a pszichiátriai szakma azonban azt javasolta, hogy a „szociopata” kórmeghatározó kifejezést leginkább a pszichopatológiai személyiségre használják, így különböztetve meg a lényegesen súlyosabb pszichotikus rendellenességtől. A 60'-as évek végén a pszichiáterek újabb terminológiai változtatást kezdeményeztek; azt javasolták, hogy a szociopata és pszichopata kifejezéseket a diagnózis során helyettesítsék az antiszociális személyiségzavar (APD) szakkifejezéssel. Meg kell említeni azonban, hogy több pszichopatológiával foglalkozó szakember ma sem ért egyet ezzel a javaslattal, mivel a három kifejezés mögött meghúzódó jelentős diagnosztikai különbséget látnak. Esetünkben azonban – a sorozatgyilkosok témakörére szorítkozva – ezek a különbségek nem különösen fontosak, mivel az elkövetők meghatározó többségére érvényes alapvető jellemzők megegyeznek mindhárom szakkifejezésben²⁰. A dolgozat további részében ezért a három szakkifejezést szinonim fogalmakként használjuk, illetve értelmezzük.

Az FBI 2005-ben egy több tudományágat átfogó szimpóziumot rendezett. A konferencia célja az volt, hogy a sorozatgyilkosságok legelismertebb 135 szakértőjét összegyűjtve közösen azonosítsák be a sorozatgyilkosok megegyező tulajdonságait.

A szimpózium résztvevői a záró dokumentumban hangsúlyozták, hogy „a pszichopátia megértése – a sorozatgyilkos ügyek vizsgálata és a pszichopata sorozatgyilkosok letartóztatása során – különösen fontos a rendészetben dolgozó szakemberek számára. A pszichopáták viselkedése a bűncselekmények helyszínén eltér más tettesekétől. Ennek a különös viselkedésnek a felismerése segít kapcsolatot találni a gyilkosságok között”.²¹

Morton a sorozatgyilkosok és a pszichopáták közötti kapcsolatot is vizsgálta. Az eddigi ismeretei alapján felhívja a figyelmet arra, hogy nem válik minden pszichopata sorozatgyilkossá. Véleménye szerint inkább a sorozatgyilkosok rendelkezhetnek néhány, vagy akár több olyan ismérvvvel, ami a pszichopátákra jellemző. Azok a pszichopáták, akik sorozatgyilkosságot követnek el, nem tartják értéknek az emberi életet és szélsőségesen érzéketlenek az áldozataikkal kapcsolatban. Ez a tendencia fokozottan igaz a szexuális motívumok miatt gyilkoló sorozatgyilkosokra, akik a legcsekélyebb lelkiismeret-furdalás nélkül újabb és újabb áldozatokat szemelnek ki, titokban követik őket, lerohanják, erőszakot követnek el rajtuk, majd megölik valamennyit. A szerző végezetül egy rendkívül fontos

²⁰ Levin, J., Fox, J. A. (2008)

²¹ Morton, R. J. (2005), p. 15.

megállapítást tesz. Hangsúlyozza, hogy „a pszichopátia meglétére önmagában nem tekinthetünk úgy, mint a sorozatgyilkosságok elkövetésének okára”.²²

A sorozatgyilkosok és a tömeggyilkosok megkülönböztetése

Jelen tanulmány a sorozatgyilkosokkal foglalkozik, azonban feltétlenül kitekintést kell tennünk a tömeggyilkosokra is – éppen a különbségtétel érdekében.

Az alábbi táblázat a sorozatgyilkosok és a tömeggyilkosok közötti jelentős különbségeket szemlélteti²³:

	Tömeggy.	Sorozatgy.
A gyilkolás az élet feletti irányítást jelenti	√	√
Általában letartóztatják, vagy megölik a bűncselekmény helyszínén	√	
Gyakran öngyilkosságot követ el a bűncselekményt követően	√	
Elkerüli a letartóztatást és a leleplezést		√
Elképzelhető, hogy utazik és felkutatja az áldozatait		√
Hosszú távú médiaérdeklődést vált ki		√
Egyéneket öl		√
Rövid idő alatt több embert öl meg	√	
A gyilkosságokra úgy tekintenek, mint egyszeri esetre	√	
Az elkövető általában fehér férfi	√	√
Elsődlegesen anyagi haszonszerzés, vagy bosszú vezérli	√	
Az áldozatok jellemzően nők		√
A gyilkosságok során legtöbbször lőfegyvert használ	√	
Spontán düh hatására gyilkol	√	

A fenti összehasonlítás alapján elmondhatjuk, hogy a sorozatgyilkosok és a tömeggyilkosok a bűncselekménnyel kapcsolatos viselkedésük alapján több szempontból markánsan eltérnek egymástól. A leglényegesebb különbség, hogy a tömeggyilkosok életük során jellemzően egy olyan nagyszabású bűncselekményt követnek el, amelynek sok áldozata van, és ezek az áldozatok számukra ismeretlenek. Tetteik következményeivel nem törődnek, és általában nem akarnak elmenekülni a helyszínről, sőt több esetben a helyszínén öngyilkosságot követnek el. Ezzel szemben a sorozatgyilkosok konkrét, és általában nagy körültekintéssel kiválasztott egyéneket ölnek, cselekményeik között hosszabb-rövidebb „lecsendesési” periódus van, és mindent megtesznek annak érdekében, hogy elkerüljék a leleplezést, illetve a letartóztatást.

²² Morton, R. J. (2005), p. 14.

²³ Hickey, E. W. (2013), p. 27.

A sorozatgyilkosok és a tömeggyilkosok bűncselekményei között formai szempontból tehát jelentős különbségeket találunk. Ezzel szemben a két csoport motivációs alapú összehasonlítása esetén bizonyos egybeesés mutatható ki. Fox és Levin hívja fel a figyelmet arra, hogy „a sorozatgyilkosok és a tömeggyilkosok tipológiai esetén gyakran van egy aggasztó, ugyanakkor elkerülhetetlen mértékű átfedés a kategóriák között”.²⁴

A sorozatgyilkosokra vonatkozó típusalkotási kísérletek

A sorozatgyilkosok tipizálása három alapvető szisztéma mentén történik. (1) Egyes szerzők az elkövetőknek a bűncselekmény során tanúsított magatartása, az elkövetés körülményei és a hátrahagyott helyszín jellemzői szerint – tehát formai elemek alapján – kategorizálnak, (2) egy másik csoport az elkövetők motivációja alapján alkot osztályokat, (3) míg a szakemberek harmadik csoportja az előző két rendszerezési elvet kombinálja.

Az elkövetés körülményei és a bűncselekmény helyszíne szerinti csoportosítás

Branson²⁵ sorozatgyilkosokra vonatkozó tipizálása során elsősorban az elkövetők életvezetésében, illetve a bűncselekmény elkövetése alatti és utáni viselkedésében fellelhető formai elemekre koncentrált. A szerző az elkövetők tettesteinek szervezettségét vizsgálva a sorozatgyilkosokat „szervezetlen” és „szervezett” alcsoportokra osztotta (lásd a következő oldali táblázatot).

Canter és munkatársai figyelmeztetnek arra, hogy „az emberi lények csak ritkán illenek bele bármilyen pontosan meghatározott elkövetői csoportba. A szervezett és a szervezetlen elkövetői magatartás koncepciója nem egy valódi pszichológiai alapú megkülönböztetés, sokkal inkább egy józanészen alapuló és napról napra történő spekuláció az emberek közötti különbségekről. Világosan kell látnunk, hogy ez, és valamennyi más tipológia is, amely a sorozatgyilkosok azonosítása érdekében egy strukturális szerkezetet szándékozik létrehozni, nem lehet teljes, vagy végérvényes”²⁶.

Douglas és munkatársai sem elégedtek meg a „szervezett” és a „szervezetlen” elkövetői magatartás koncepciójával, így először egy harmadik kategóriát vezettek be; a „vegyes” csoportot. Álláspontjuk szerint vannak olyan elkövetők, akiknél egyszerre található meg a „szervezett” és a „szervezetlen” típus több jellemzője is. Ez a tipizálási rendszer – akárcsak a korábbiak – nem foglalkozik az elkövetők motivációival.

A fenti szakembercsoport az elkövető személyes jellemzői és a bűncselekmény elkövetésének jellege alapján tovább bővítette az eredeti vizsgálati szempontokat, és így eljutottak egy négyes felosztáshoz: az elkövető lehet szervezett, szervezetlen, vegyes, vagy szadisztikus²⁷.

24 Fox J.A., Levin, J. (1998) p. 442.

25 Branson, A. L. (2006) p. 34.

26 Canter, D.V., Alison, L.J., Alison, E., Weintink, N. (2004), p. 318.

27 Douglas, J. E., Burgess, A. W., Burgess, A. G., Ressler, R. K. (1992)

Szervezetlen sorozatgyilkos	Szervezett sorozatgyilkos
IQ átlag alatti: 80-95	IQ átlag feletti: 105-120*
szociálisan inaktív	szociálisan adekvát
egyedül él, nem keres kapcsolatokat	párkapcsolatban él, vagy rendszeresen randizik
az apa hiányzott, vagy megbízhatatlan volt	stabil apa kapcsolattal rendelkezik
gyermekkorában meghatározó volt a családon belüli érzelmi erőszak és következetlenség	gyermekkorában jellemző volt a családon belüli fizikai erőszak, brutalitás
lakóhelyének, illetve munkahelyének környékén követi el a bűncselekményeit	földrajzilag, munkahelyileg mobil
minimális érdeklődéssel fordul a médiában történő megjelenése felé	követi a róla szóló híreket és műsorokat
általában nem fejezi be a középiskolát	előfordul, hogy diplomás
nem tart rendet és tisztaságot a környezetében	rendet és tisztaságot tart a környezetében
rejtékhelyet alakít ki az otthonában	csak ritkán alakít ki rejtékhelyet az otthonában
éjszakai életmódot folytat	nappali életmódot folytat
lestrapált autótól, vagy kisteherautóval jár	feltűnő, mutatós autótól jár
szükségesnek érzi, hogy visszatérjen a bűncselekmény helyszínére, mert így tudja újraélni a történeteket	szükségesnek érzi, hogy visszatérjen a bűncselekmény helyszínére, hogy lássa a rendőrség nyomozását
előfordul, hogy kapcsolatba lép az áldozat családjával és manipulálja őket	általában kapcsolatba lép a rendőrökkel és játszmákat játszik velük
nem érdekli a nyomozás	rendőrmániás, követi a nyomozást
önsegítő eljárásokkal kísérletezik	nem próbál ki önsegítő programokat
miután gyilkolt egy helyszínen, úgy gondolja, hogy a küldetése befejeződött	miután gyilkolt egy helyszínen, már keresi is a következőt
az áldozat testét általában sértetlenül hagyja	előfordul az áldozat megcsontítása, feldarabolása
gyorsan és erőszakosan támadja meg az áldozatát (lerohanja)	csábítással keríti hatalmába az áldozatát
személytelenül teszi az áldozatát, tárgyá degradálja	megőrzi az áldozata személyiségét, sokszor beszélget vele
kaotikus állapotokat hagy a helyszínen	ellenőrzött és rendezett helyszínt hagy hátra
fizikai bizonyítékokat hagy hátra	csak apró bizonyítékokat hagy hátra
esetében a beszélgetés jellegű kihallgatás a legcélravezetőbb, ilyen esetben közreműködő	esetében a direkt típusú kihallgatás a legeredményesebb

* A „szervezett” sorozatgyilkosok intelligenciahányadosa esetenként kimagasló. Ilyen elkövető volt például Ted Bundy (IQ 124), aki több mint 30 fiatal nőt gyilkolt meg és Gary Heidnik (IQ 130-148), aki 6 nővel végzett. (Whittington-Egan, 2008)

Az elkövetői motivációit középpontba állító tipizálás

A férfi sorozatgyilkosok motivációs alapú csoportosítását először Ronald M. Holmes és Stephen T. Holmes végezték el 1998-ban.²⁸ Munkájuk során négy kategóriába sorolták az elkövetőket:

- 1) Látomásos gyilkos (visionary killer): személyiségének jellemzője, hogy valamilyen törés tapasztalható a valósággal való kapcsolatában. Látomásában angyalok/démonok/isten/sátán parancsolja, hogy öljön meg valakit, vagy valamilyen típusú embereket. Az elkövetés módszerére jellemző, hogy gyorsan öl, nem kínoz, nem nyúl az áldozat testéhez. Ezek a „cselekményközpontú” gyilkosságok az elkövető számára tulajdonképpen elvégzendő feladatok.
- 2) Küldetéstudatos gyilkos (mission killer): az általa értéktelennek/nemkívánatosnak ítélt emberektől való megszabadulás érdekében gyilkol. Úgy érzi, küldetést teljesít (szintén cselekményközpontú). Az áldozat testével – sem a gyilkosság előtt, sem utána – nem foglalkozik.
- 3) Élvezetjász gyilkos (hedonistic killer): az elkövető tudatos, összeszedett, megtervezi a gyilkosságot. Személyiségének, tetteinek központjában a szexualitás áll. Két jellemző altípusa van:
  - a) Kéjgyilkos (lust killer): a gyilkosság gyújtópontja a szexuális kielégülés, még a gyilkosság után is. Öröme a gyilkolás közbeni cselekedeteiből származik. A kannibalizmus, a nekrofilia és a feldarabolás a legjellemzőbb módszerek.
  - b) Szadisztikus gyilkos (thrill killer): cselekménye „folyamatközpontú”. Az elkövető a gyilkolás élvezetért és izgalmáért öl. Ez a típus gyakran elnyújtja a gyilkosságot, ennek érdekében kínzásokat is alkalmaz. Mikor az áldozat meghal, szinte azonnal elveszti az érdeklődését.
- 4) Hatalomittas gyilkos (power or control killer): élvezetet, kielégülést merít abból, hogy kontrollja van az áldozat fölött. Számára az az igazán fontos, hogy ő az „úr”. A hatalom és a dominancia igénye motiválja. Minél tovább nyújtja a gyilkolás folyamatát, annál jobban kielégül. Általában „profí” a gyilkolásban²⁹.

Holmes és Holmes kategóriái a mai napig klasszikusnak számítanak, azonban az idő múlásával egyre többen kritizálták a kialakított rendszert, illetve igyekeztek új tipológiát alkotni. Az ilyen munkák közül feltétlenül meg kell említeni Canter és Wentink tanulmányát³⁰. Ők első lépésként empirikusan vizsgálták Holmes és Holmes rendszerének megbízhatóságát. Kutatásuk eredményei alapján az alábbi kritikát fogalmazták meg:

- kérdéses a rendszer kialakítása során használt minta megbízhatósága és érvényessége;
- hiányzik a rendszer gyakorlati életben történő tesztelése;

²⁸ Holmes, R. M., Holmes, S. T. (1998)

²⁹ Holmes, R.M., Holmes, S.T. (1998) és (2002)

³⁰ Canter, D.V., Wentink, N. (2004) p. 7-8.

- hiányzik a kategóriák precíz definíciója;
- előfordul az egyes típusok közötti átfedés;
- megjelennek vegyes típusok.

A szerzőpáros egy olyan új – elsősorban a gyilkosságok motívumait rendszerbe foglaló – csoportosítás bevezetését javasolta, amely öt alcsoportra osztja a sorozatgyilkosokat:

- (1) „Látomásos”: az ilyen sorozatgyilkos azért gyilkol, mert látomásai vannak, esetleg démonok, angyalok, az ördög, vagy isten szól hozzá, hogy egyes embereket, vagy egyes embertípusokat öljön meg. Az elkövetésre a gyorsaság és a tett-központúság a jellemző, a tettére úgy tekint, mint egy elvégzendő feladatra.
- (2) „Küldetéses”: az ilyen elkövető a gyilkosságra, mint tevékenységre koncentrál. Kénytelen ölni, hogy megszabadítsa a világot egy olyan embercsoporttól, amelyet értéktelennek, vagy nemkívánatosnak tart.

Hedonosztikus: az ilyen sorozatgyilkosok két alapvető csoportba sorolhatóak:

- (3) „Kéjgyilkos”: szexuális kielégülés miatt öl. Tevékenységének háttérében a szex áll; gyakran még az áldozat megölése után is. Az ilyen típusú gyilkos számára az ölés módja okoz örömet. Esetükben gyakori a kannibalizmus, halottgyalázás, és a testcsonkítás.
- (4) „Sadisztikus izgalomkereső”: az ilyen elkövető a gyilkosság élvezetért és izgalomért öl. Ha az áldozat meghal, akkor elveszti az érdeklődését. Az ilyen típusú gyilkos gyakran elhúzódó kínzásokat alkalmaz.
- (5) „Uralkodó”: az ilyen sorozatgyilkos öröme és kielégülése az áldozat feletti hatalomgyakorlásból származik; szereti érezni, hogy ő a helyzet ura. Tetteire a hatalom megélésének szükséglete, és a másik emberi lény feletti dominanciájának tudata sarkallja. Annál nagyobb elégedettséget érez, minél tovább képes elhúzni a gyilkosságot.³¹

A sorozatgyilkosok tetteinek motivációival Douglas és munkatársai³² is behatóan foglalkoztak. Ők négy alapvető elkövetési motívumot határoztak meg: manipuláció (manipulation), uralkodás (domination), ellenőrzés (controll) és kéjtelenség (sexual lust).

Az utóbbi évtizedben jellemző, hogy a szakemberek a korábbi elképzeléseket érdemben elemző, és így egyre árnyaltabb típusok megalkotásával kísérleteznek. Robert J. Homant kriminálpszichológus és Daniel B. Kennedy kriminológus több szakember tipizálási javaslatait tekintette át, és vetette alá kritikai elemzésnek. A fenti szerzőpáros elsősorban a szexuális indíttatású sadista sorozatgyilkosok motivációira koncentrálva a következő három elkövetői típust fogalmazta meg.³³

31 Canter, D.V., Wentink, N. (2004)

32 Douglas, J. E., Burgess, A.W., Burgess, A. G., Ressler, R. K. (1992)

33 Homant, R. J., Kennedy, D. B. (2006)

- (1) Trauma Vezérelte Modell³⁴ („Trauma Control Model”): az egyén fejlődése során valamilyen komoly traumatikus esemény történt, amelynek hatására sebezhetővé vált, vagy pszichológiailag hajlamos a pánikszzerű, indultatos, zavart és bizalmatlan reakciókra. Az ilyen ember a külső körülményeket teszi felelőssé a tetteiért. A külső hatásokra agresszív módon reagál, mert így akarja helyreállítani a kibillent belső egyensúlyát, vagy önbecsülését.
- (2) Motivációs Modell³⁵ („Motivational Model”): a sorozatgyilkos kialakulása a következő öt személyiségformáló összetevő kölcsönhatásának eredménye: hatástalan/tehetetlen szociális környezet, gyermekkori krízisek, fantáziavilágba történő menekülés, interperszonális kudarcok, valamint olyan hitrendszer által támogatott negatív jellemvonások, illetve magatartási megnyilvánulások, amelyek racionalizálják és igazolják a dominanciát és a korlátozást.
- (3) Kéjgyilkosság, mint szexuális deviancia³⁶ („Lust Murder as Paraphilia”): az ilyen magatartás egy betegség eredménye, mert az idegpályák hibás működése miatt a szexuális és agresszív impulzusok összekeverednek.

Az FBI legújabb (2005-ös) típusalkotásának eredménye egy olyan új motivációs rendszer, amely 7 kategóriába sorolja a sorozatgyilkosságok okait:

- (1) Haragvezérelt: szenvedélyes dühöt, vagy gyűlöletet érez a népeség egy adott alcsoportja, vagy akár a társadalom egésze iránt.
- (2) Bűnelkövetés, mint vállalkozási forma: amikor a bűnelkövető státuszbeli, vagy pénzügyi jellegű hasznot húz a gyilkosságokból (ezek tipikusan kábítószerrel, bandaháborúkkal, vagy a szervezett alvilággal kapcsolatos bűncselekmények).
- (3) Pénzügyi nyereségvágy: az elkövető pénzbeli haszonra tesz szert a gyilkosságokkal (tipikusan ilyen a „fekete özvegy” típusú sorozatgyilkosság, a rablógyilkosság és az olyan többszörös emberölés, amelyek háttérben biztosítási, illetve társadalombiztosítási csalás áll).
- (4) Ideológiai alapú gyilkosság: amikor a bűnelkövető azért követ el gyilkosságokat, hogy azzal saját individuális, vagy egy csoport sajátos céljait, illetve eszméit szolgálja (ilyenek a terroristák, vagy olyan személyek, akik egy speciális faji, nemi, vagy etnikai csoportot támadnak).
- (5) Uralomra törés/izgalmi állapotba kerülés: amikor az elkövető élvezzi az áldozat feletti hatalmát és/vagy felizgatja a gyilkolást.
- (6) Pszichózis: amikor az elkövető súlyos elmebetegségben szenved, és a gyilkosságokat éppen a betegsége miatt követi el. A tünetek között lehet hangokkal kapcsolatos és/vagy vizuális hallucináció, valamint paranoid, lenyűgöző, vagy bizarr látomás.
- (7) Szexuális eredetű: a gyilkolás háttérben az elkövető szexuális szükségletei/vágyai állnak³⁷.

34 Hickey, E. (2013)

35 Douglas, J. E., Burgess, A.W., Burgess, A. G., Ressler, R. K. (1992)

36 Arrigo, B., Purcell, C. E. (2006)

37 Morton, R. J. (2005) p. 18.

A körülményeket és az elkövetői motivációt közös rendszerbe foglaló tipizálás

A típusalkotás elsődleges célja, hogy segítse a bűnfelderítést és a sorozatgyilkosok minél hamarabbi kézrekerítését. Ez a törekvés indukálja azt az igényt, hogy az elkövetők motivációit és az elkövetés formai jellemzőit közös rendszerbe foglalják. Ennek a törekvésnek a legújabb eredményeként az FBI egy új csoportosítást dolgozott ki. A sorozatgyilkosok között az alábbi három csoportot különbözteti meg³⁸:

- (1) Egészségügyi gyilkosok (Medical Killer) – általában az egészségügy, vagy a gyógyszeriparban dolgozó nagyon intelligens emberek, akiknek megvan a tudása ahhoz, hogy úgy öljenek, hogy az nagyon hosszú ideig ne látszódjék gyilkosságnak.
- (2) Szervezett gyilkos (Organized Killer) – szintén rendkívüli intelligenciával rendelkező gyilkosok, akik alaposan felkészülnek a cselekményeikre, megtesznek minden elképzelhető óvintézkedést, hogy ne hagyjanak nyomot maguk után. Az elkövetők sok esetben pszichopaták, akik akár több napig is követik, illetve megfigyelik potenciális áldozatukat. Könnyen ismerkednek, viselkedésük megnyerő és bizalomgerjesztő. Az áldozatok holttestét vagy elrejtik, vagy szándékosan helyezik ki olyan területre, ahol könnyen megtalálják. Jellemzően felveszik a kapcsolatot a nyomozó szervekkel és igyekeznek minél közelebről és minél pontosabban követni a nyomozást.
- (3) Szervezetlen gyilkos (Disorganized Killer) – általában tervezés nélkül ölnek, spontán módon választják ki áldozataikat. A holttestek eltüntetésével sem foglalkoznak, sőt a nyomok eltüntetésére sem fordítanak időt és energiát. Általában alacsony intelligencia szinttel rendelkeznek és kirívóan antiszociálisak. Gyakran költöznek, nincs családjuk, nincsenek barátaik, senkivel sem tartanak közelebbi kapcsolatot. A gyilkosságok okai között sokszor „égi” hangok irányítása, a fejükben visszhangzó sugallatok, vagy egyéb képzelgések állnak.

A különböző tipizálási metódusok, és az azokban rendszerezett ismeretek vitathatatlanul hozzájárulnak ahhoz, hogy a bűnüldöző szervek ma már egyre árnyaltabb képpel rendelkeznek a sorozatgyilkosokról. Ezek a struktúrák jelentősen elősegítik a profilalkotást, így hozzájárulhatnak az elkövetők minél előbbi elfogásához is. Természetesen a különböző elemző és rendszerező elméletek nem véglegesek. Ramsland munkássága során több mint ezer sorozatgyilkos esetét dolgozta fel. Úgy találta, hogy „a gyilkosságok elkövetésének számtalan motivációja van. Az elkövetők a legkülönbözőbb háttérrel rendelkeznek, és szinte az összes rájuk vonatkozó megállapítás között találunk olyan kivételeket, amelyek gyengítik, vagy aláássák az általános érvényűnek gondolt kategóriákat”³⁹.

³⁸ FBI (2009)

³⁹ Ramsland, K. M. (2006) p. 10.

Russel hasonló álláspontot képvisel. Arra hívja fel a figyelmet, hogy az elmúlt évtizedekben sok szakember próbálta végtelenül leegyszerűsíteni ezeknek a gyilkosoknak a pszichológiáját. Amikor azonban az ilyen szerzők megpróbálták „igaz” rendszereket felállítani, mindig akadt valaki, aki olyan ellenpéldákat talált, melyek aláásták az eredeti elméletet⁴⁰. Véleményünk szerint azonban egyetlen új tipizálási kísérlet sem hiábavaló, mert új ismeretekkel és szemléletmóddal segíti a bűnüldözők munkáját.

Női sorozatgyilkosok

A női sorozatgyilkosok részarányát az összes sorozatgyilkoshoz viszonyítva a szakemberek 10–15%-ra becsülik⁴¹.

A nők által elkövetett sorozatgyilkosságok a világ minden részén előfordulnak. Scott összegyűjtötte⁴² a női sorozatgyilkosok működési területét az 1600-2003 közötti időszakban.

Ország	Elkövető
Amerikai Egyesült Államok	52
Kanada és Mexikó	4
Anglia	11
Európa (Anglia nélkül)	25
Oroszország	1
Ausztria és Új-Zéland	4
Afrika	1
Több országban gyilkolt	3
Ismeretlen	1
Összesen	102

A táblázat értelmezésekor szem előtt kell tartanunk, hogy több olyan ország is van, például Kína, Japán, Észak-Korea, Oroszország – még inkább a volt Szovjetunió –, amelyek történelmileg elzárkóztak bármiféle más ország, illetve emberjogi szervezet által végzett vizsgálattól. Nagy valószínűséggel – különböző politikai okok miatt – ezek az országok a sorozatgyilkos eseteket titokban tartották. Földünk más régióiban pedig egészen a közelmúltig semmiféle kriminalisztikai adatgyűjtés sem létezett.

Történeti visszatekintés

A hazai kriminológia több olyan esetet feljegyzett, amelyben nők követtek el sorozatgyilkosságot.

40 Russell, S. (2002)

41 Scott, H. (2008), p. 179.

42 Scott, H. (2008), p. 183.

(1) *Báthory Erzsébet – Vérgrofnő*

A legelső „dokumentált” eset a XVII. század legelején történt, és Báthory Erzsébet (1560–1614) grófnőhöz kötődik. A közismerten hiú asszony a fiatalság titkát keresve – állítólag – szüzek vérért vette. Birtokán összegyűjtötte a lányokat, megkorbácsolta, megcsonkította és megkínozta, majd lábuknál fellógatva őket, vérüket kicsorgatta. Elfogásáig – a vád szerint – hatszáznál is több áldozat vére száradt a lelkén. A vád így szól ellene: „Több leányt és szüzet és más nőket, akik lakosztályában tartózkodtak, kegyetlenül és a halál különböző neveivel megölt és megöletett.”⁴³ Báthory Erzsébetet a fenti vád alapján 1611-ben per és ítélet nélkül Csejte várában befalazták. Ott is halt meg elborult elmével, 54 éves korában.

Meg kell jegyeznünk azonban, hogy Báthory Erzsébet ügyének dokumentálását nem tarthatjuk hitelt érdemlőnek. Az adott korban a belpolitikai helyzet rendkívül instabil volt. Valószínűsíthetően a per hátterében a Habsburg-udvar azon törekvése állt, hogy megszerezze a Báthory-Nádasdy vagyont. A korabeli dokumentumok is bizonyítják, hogy a vizsgálat során a tanúknak feltett kérdések rávezetőek voltak és a válaszokat kínvallatással csikarták ki. Nagy László felhívja a figyelmet arra, hogy a ma is közismert történet alapját egy jezsuita pap által papírra vetett leírás alkotja, amely Báthory Erzsébet halála után több mint száz évvel keletkezett.⁴⁴ Ennek fényében a fenti történet valóságtartalma erősen megkérdőjelezhető. Szabó Klára is hangsúlyozza, hogy a mai kutatások általában már nem állnak ki Báthory Erzsébet eredetileg feltételezett mértékű bűnössége mellett⁴⁵. Ha el is fogadják, hogy az asszony a szolgálait különös kegyetlenséggel bántalmazta, azt a kor általánosan elfogadott, embertelen büntetési szokásaival indokolja.

(2) *Fazekas Gyuláné – a gyilkos bábaasszony*

Kronológiai szempontból a második – de bizonyítottsága miatt akár az első tényleges esetnek is minősíthetjük –, azt a hazai kriminológiában egyedülálló gyilkosságsorozatot, amelyet a XX. század első harmadában a tiszazugi asszonyok követtek el.

1929-ben indult a vizsgálat több asszony ellen, akik légyapapírból kiáztatott arzénal mérgezték meg férjeiket. A mérget az egyik bábaasszony (Fazekas Gyuláné, született Oláh Zsuzsanna) készítette, aki aztán az egész környéket ellátta vele.⁴⁶ A nyomozás során jelentős számú gyilkosságra derült fény: csupán Nagyrév és Tiszakürt temetőiben 162 olyan férfi tetemét exhumáltak, akik minden valószínűség szerint gyilkosságnak estek áldozatul. A tárgyaláson 28 gyanúsított (közülük 26 nő) állt a bírák elé, akikre végül 162 szándékos gyilkosságot tudtak rábizonyítani.⁴⁷ A bűnösök közül Fazekasné öngyilkos lett, 3 nőt felakasztottak, 10-en kaptak

43 Cultura Magazin (2014)

44 Nagy L. (1985)

45 Szabó K. (2016)

46 Ládonyi Emese (2007), Móricz Zsigmond (1930)

47 Bodó, B. (2002)

életfogytig tartó elzárást, a többiek 5-10 év közötti szabadságvesztés büntetést. A gyilkosságsorozat valós nagyságáról ma sem rendelkezünk hiteles információval, mert a többi tiszazugi községben nem került sor exhumálásra, a hatóságok igyekeztek minél előbb lezárni ezt a kellemetlen ügyet. A pontos adatok hiányában is valószínűsíthető, hogy a tiszazugi asszonyok több száz férfi életét oltották ki.

(3) Földi Viktória – alias Pipás Pista

Pipás Pista – születési nevén Földi Viktória (1886–1940) – Átokházán; a Mórahalom és a szerb határ közelében lévő pusztá tanyavilágában élt. Megjelenésében már az 1910-es években nemet váltott. Otthagyta öreg férjét. Férfiruhában, kalapban vállalt ezután napszámos munkát, hiszen így többet is kereshetett, különösen az első világháború éveiben, amikor a férfiak javát katonának vitték.

Első gyilkossága után, 1919-ben vált a puszták igazságosztójává, akinek erejét és kötelét okkal rettegték az asszonyaikat gyötrő férfiak. A Szeged környéki tanyavilágban férfiként élő, robusztus testalkatú nő pénzért ölt. Csak két gyilkosságért ítélték el, de a legendák legalább harminc ember halálát tulajdonítják neki.

A gyilkosságok hasonló forgatókönyv szerint, öngyilkosságnak álcázva történtek. A látszat szerint az áldozat fölakasztotta magát az istálló keresztlécére. Valójában az istállóban megbújt Pipás Pista ostorral csapkodta a lovak lábát, hogy kicsalja a gazdát, akit bentről a gyilkossággal megbízó családtagok bujtogattak, hogy járjon utána, mi történhetett. Pipás Pista ekkor a mestergerendán átdobott kötél hurkát hátulról rávetette az áldozatra, felhúzta a testet, és preparált egy öngyilkossági helyszínt.

A helyi legendáriumban a hivatalosnál jóval több gyilkosságról tudnak, és a környéken még ma is leginkább jogos bosszúként adják elő a történetet. Eszerint Pipás Pista azért adta fel saját nőiségét, hogy a környék asszonyait védelmezze.

Pipás egészen a lebukásáig, sőt még azután is férfiként élt. Pipázott, nadrágot viselt, kocsmázott – ezek természetesen csak a férfivilágban voltak megengedett kellékek akkoriban.

Pipás Pistát 1932-ben tartóztatták le. A börtönben derült ki – rabtársai nem kis megrökönyödésére – igazi neme. Tetteiért halálos ítéletet kapott, amit Horthy Miklós kormányzó életfogytig tartó börtönre változtatott. A Pesti Gyűjtőben halt meg 1940-ben.⁴⁸

(4) Pándy Ágnes

Pándy Ágnes már belga állampolgárként, magyar szülei Belgiumba történő kiköltözését követően született. Már gyermekkorra is borzalmas hányattatások között telt, apja fiatalon megerőszakolta, és évtizedeken át vérfertőző viszonyra kényszerítette. Senki sem sejtette, hogy a külső szemlélő számára példás életet élő család (az apa belga-magyar kettős állampolgárságú protestáns ál-lelkész) brüsszeli házában játszódik le 1986 és 1989 között a belga és a magyar jogtörténet egyik legszörnyűbb családirtása.

48 Veszelka, A. (2006); Bubryák I. (2013); Kolozsi Á. (2015); Balkányi N. (2015)

Pándy Ágnes társtettesként, az apja hatása alatt állva és az ő utasítására követte el a gyilkosságokat. Lelőtte féltestvérét, különélő anyját, majd pedig másik féltestvérevel is végzett. A három emberölésen kívül további két családtagjának meggyilkolásában is közvetlen bűnrészes volt.

Pándy Ágnest 21 év börtönre ítélték, azonban 2010-ben szabadlábra helyezték, azóta egy apácázárdában él.

(Apját, Pándy András 2002-ben ítélték életfogytiglani szabadságvesztésre hat családtagjának meggyilkolása miatt. Ágnes lányával bünszövetségben két volt feleségét és négy gyermekét ölte meg. Pándy András a börtönben 86 éves korában halt meg.)

A női sorozatgyilkosok tipológiája

Jelenleg a hazai büntetés-végrehajtási intézetekben nincs egyetlen sorozatgyilkos nő sem. Ennek ellenére – a téma árnyaltabb megközelítése érdekében – indokolt néhány gondolat erejéig kitérni a női sorozatgyilkosok cselekményei mögött meghúzódó motivációkra.

A női sorozatgyilkosok tipizálását először Michael D. Kelleher és C. L. Kelleher végezték el 1998-ban. Ők az egyedül tevékenykedő női sorozatgyilkosokat az elkövetési motívumok alapján öt csoportba sorolták:

- (1) fekete özvegy – akinek az áldozatai a többszöri gyilkosságok során a jegyesei, házastársai, partnerei, és rokonai közül kerülnek ki;
- (2) a halál angyala – aki rábízott idős, vagy beteg embereket öl meg szociális, illetve egészségügyi intézményben (egyres vélemények szerint kíméletből, illetve szánalomból);
- (3) szexuális ragadozó – aki szexuális indíttatásból öl;
- (4) bosszúálló – aki gyűlöletből, vagy féltékenységtől hajtva öl;
- (5) nyereségvágyból, vagy más bűncselekmény elkövetése közben gyilkoló – aki anyagi haszonszerzés érdekében, vagy egyéb bűncselekmény elkövetése közben „mellékesen” öl.

Silvio és munkatársai hosszú időn keresztül kutatták a női sorozatgyilkosok jellemzőit. A feltárt tulajdonságok alapján hat csoportba sorolták az elkövetőket:⁴⁹

- (1) fekete özvegy; (2) halál angyala; (3) bosszúálló gyilkos; (4) nyereségvágyból gyilkoló; (5) csoportos elkövető és (6) szexuális ragadozó.

⁴⁹ Silvio H., McCloskey, K., Ramos-Grenier, J. (2007), p. 102.

A női sorozatgyilkosok hat kategóriájának jellemző tulajdonságai

	fekete özvegy	halál angyala	boszszúálló gyilkos	nyereségvágyból gyilkoló	csopor- tos elkövető	szexuális raga- dozó
Életkor az első gyilkosság elkövetésekor	> 25 év	21 év	'20-as éveinek eleje	25-30 év	20-25 év	'30-as éveinek közepe
Elkövetés időbeni gyakorisága	> 10 év	1-2 éven- te	< 2 év	10 évente	1-2 éven- te	> 1 év
Az áldozatok átlagos száma	6-8 fő	8 fő	3-4 fő	10 fő	9-15 fő	6-7 fő
Az áldozatok típusa	Család- tagok	Kórházi betegek	Család- tagok	Gazdag férfiak	Változó	Változó
Jellemző elkövetési eszköz v. módszer	Méreg	Halálos injekció	Méreg	Méreg	Többféle eszköz és mód- szer	Erő- szakos módszer
Szexuális jellegű motívum	Nincs	Nincs	Nincs	Nincs	Esetle- ges	Van

Mindkét kategorizálási rendszerben szerepel a „halál angyala” alcsoport. Lubaszka, Shon és Hinch⁵⁰ véleménye szerint azonban hibás gyakorlat az egészségügyben dolgozó sorozatgyilkosokat egységesen besorolni a „halál angyala”, vagy a „Dr. Halál” kategóriákba, mert ez az alcsoport rendkívül összetett, és a közös kategória használata túlzott leegyszerűsítést jelent, és elfedi az érintettek között meglévő jelentős különbségeket. Félő, hogy ebben az esetben nem kapunk magyarázatot arra, hogy miképpen választják ki az áldozataikat, és hogyan képesek hosszú ideig észrevétlenek maradni. Lubaszka⁵¹ a vonatkozó szakirodalom elemzése alapján arra a következtetésre jut, hogy az egészségügyben dolgozó sorozatgyilkosok több vonatkozásban is eltérnek az „átlagos” sorozatgyilkosoktól; más az áldozatok kiválasztásának módja, a bűnügyi helyszínen tanúsított magatartásuk, valamint a lebukás elkerülésének technikája.

50 Lubaszka, S., Hinch R. (2014)

51 Lubaszka, S. (2012)

Összegzés

Jelen tanulmányunk egy útkeresés bevezető fázisa. Szándékunkban állt bemutatni a sorozatgyilkosokra vonatkozó tipizálási törekvéseket, csokorba gyűjteni a legmarkánsabb tulajdonságaikat, hogy több információval rendelkezünk róluk.

Be kell azonban látnunk, hogy a tudomány jelenlegi állása szerint nem létezik kifogástalan tipizálási rendszer. Ferguson és munkatársainak kritikus megállapítása jól szemlélteti a jelenlegi helyzetet: „Sajnálatosan a sorozatgyilkosok egyetlen definíciója sem képes hiba nélkül meghatározni a jellemzőket és megragadni a különbségeket. Az is valószínűtlen, hogy az elkövetők hozzá fogják igazítani a viselkedésüket a kialakított kategóriákhoz”⁵². Akkor most mit tehetünk? Véleményünk szerint nincs ok az elkeseredésre, hiszen a hiányos ismeretek nem azonosak az ismeretek hiányával. Már most rengeteg dolgot tudnak a szakemberek a sorozatgyilkosokról, ráadásul az ismeretek folyamatosan bővülnek, új és új szempontok jelentkeznek, amelyek pontosabbá és árnyaltabbá teszik az összképet. A sorozatgyilkosság okainak felderítése, a megelőzés lehetőségeinek kidolgozása, valamint az elkövetők minél előbbi kézrekerítése természetesen nem csak a rendészeti szervek érdeke.

Álláspontunk szerint a sorozatgyilkosságok kérdésköre a dinamikus rendszerek egyik legplasztikusabb példája. Az új gyakorlati tapasztalatok és elméleti ismeretek megannyi eddig ismeretlen összefüggésre mutatnak rá. Számptalan szakterület és tudományág járulhat hozzá a „pillanatnyilag legjobb” tipizálási rendszer kimunkálásához, illetve a rendszerezés háttérében meglévő ismeretek folyamatos bővítéséhez.

A büntetés-végrehajtás tipikusan olyan szakterület, amelyik egyszerre lehet „haszonélvezője” a sorozatgyilkosokra vonatkozó legújabb ismereteknek, hiszen azok alapján szakszerűbb végrehajtási eljárások dolgozhatóak ki, illetve vezethetőek be erre a fogvatartotti csoportra; másrészt a sorozatgyilkosok szabadságvesztés büntetése során szerzett tapasztalatok birtokában „fejlesztője” is ennek a speciális területnek.

Felhasznált irodalom

- Balkányi N.** (2015): *Általában akasztott a férfiruhában járó női sorozatgyilkos.*
http://hvg.hu/kultura/20150421_Film_keszul_a_tanyavilag_nemet_valto_soro
- Bodó B.** (2002): *Tiszazug. A Social History of a Murder.* New York, Epidemia
- Branson A. L.** (2006): *Criminal Profiling and Serial Killers: A Case Study.* Ann Arbor, MI, ProQuest Information and Learning Company
- Bubryák I.** (2013): *PIPÁS PISTA talán IGAZ TÖRTÉNETE.* Szeged, Bába Kiadó
- Ferguson, C. J. és mts** (2003): Defining and classifying serial murder in the context of perpetrator motivation. *Journal of Criminal Justice* 31 287-292
- Canter, D. V., Alison, L. J., Alison, E., Wentink, N.** (2004): The organized/disorganized typology of serial murder: myth or model? *Psychology, Public Policy, and Law* 10(3), 293-320.

52 C.J. Ferguson és munkatársai (2003), p. 292.

- Canter, D. V., Wentink, N. (2004): An empirical test of Holmes and Holmes's serial murder typology. *Criminal Justice and Behavior* 31, 489-515.
- Cultura Magazin (2014): Vérgrofnő volt Báthory Erzsébet? *Cultura Magazin* <http://cultura.hu/aktualis/vergrofno-volt-bathory-erzsebet/>
- Douglas, J. E., Burgess, A. W., Burgess, A. G., Ressler, R. K. (1992): „*Crime Classification Manual: A Standard System for Investigating and Classifying Violent Crimes.*” Lexington, Mass.: Lexington Books
- FBI (2009): *Types of Serial Killers*. Washington DC, Crime Library, Crime Museum (Forensic Sciences – Law Enforcement – History of Crime)
- Fox J.A., Levin, J. (1998): Multiple homicide: patterns of serial and mass murder, in: M. Tonry (Ed.): *Crime and Justice: A Review of Research*, vol. 23, Chicago, University of Chicago Press, 407-455.
- Gazsó L. F. (1998): *Nászút az ördöggel* <http://www.hhrf.org/korunk/9812/12k01.htm>
- Hickey, E. W. (2013): *Serial Murderers and Their Victims* (Sixth Edition). Belmont, CA, Wadsworth, Cengage Learning
- Holmes, R., Holmes, S. (1998): *Serial murder* (2nd ed.). Thousand Oaks, CA, Sage
- Holmes, R. M., Holmes, S. T. (2010): *Serial murder* (3rd ed.). Thousand Oaks, CA, Sage
- Holmes, R. M., DeBurger, J. (1985): Profiles in Terror: The Serial Murder. *Probation*. Vol.49. pp.29-34.
- Holmes, R. M., Holmes, S. T. (2002): *Profiling violent crimes: An investigative tool* (3rd ed.) Thousand Oaks, Ca, Sage Publications
- Homant, R. J. Kennedy, D. B. (2006): “Serial Murder: A Biopsychological Approach,” in Petherick, Wayne (ed.): *Serial Crime: Theoretical and Practical Issues in Behavioral Profiling*, San Diego, CA, Academic Press, 189-224. o.
- Hughes, R. (1950): *The complete detective: Being the life and strange and exciting cases of Raymond Schindler, master detective*. Erle Stanley Gardner, Octavo
- Kelleher, M. D., Kelleher, C. L. (1998). *Murder most rare: The female serial killer*. Westport, CT, Praeger
- Kolozsi Á. (2015): *Kötéllel jön bosszút állni Pipás Pista néni*. http://index.hu/tudomany/tortenelem/2015/02/12/pipas_pista_bergyilkos_noi_sorozatgyilkos/
- Krafft-Ebing, R. von (1886/2011): *Psychopathia Sexualis: The Classic Study of Deviant Sex*. Reprint edition - New York, Arcade Publishing
- Ládonyi E. (2007): „Átkos lidércként nehezedett a falura...” A nagyrévi bába, Fazekas Gyuláné szerepe a tiszazugi arzénos gyilkossági ügyekben. *Korall* 8 2007/28-29. sz. 226-246. o.
- Levin, J., Fox, J. A. (2008): Normalcy in Behavioral Characteristics of the Sadistic Serial Killer. In Kocsis, R. N. (edit.): *Serial Murder and the Psychology of Violent Crimes*. Totowa, NJ, Humana Press 3-14. o.
- Lubaszka, C. K., Shon, P. C., Hinch, R. (2014): Healthcare Serial Killers as Confidence Men. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 11:1-28
- Lubaszka, C. K. (2012): Pre- and post-offence behaviours of healthcare serial killers as a confidence game. Unpublished MA Thesis, University of Ontario Institute of Technology. In: Lubaszka, C. K. – Shon, P. C. – Hinch, R. (2014): Healthcare Serial Killers as Confidence Men. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 11:1-28
- Móricz Zs. (1930): Tiszazugi méregkeverők, *Nyugat*, 1930. 3. szám
- Morton, R. J., Hiltz, M. A. (2006): *Serial Murder. Multi-Disciplinary Perspectives for Investigators*. Quantico, Virginia, Behavioral Analysis Unit-2, National Center for the Analysis of Violent Crime Critical Incident Response Group, Federal Bureau of Investigation
- MTI (2010): *Börtönből zárdába – Feltételesen szabadul Pándy Ágnes* <http://www.hhrf.org/korunk/9812/12k01.htm>
- Nagy L. (1985): *A rossz hírű Báthoryak*. Budapest, Kossuth Könyvkiadó
- Purcell, C. E., Arrigo, B. A. (2006): *The Psychology of Lust Murder - Paraphilia, Sexual Killing, and Serial Homicide*. Cambridge, Massachusetts, Academic Press

- Ramsland, K. M.** (2006): *Inside the Minds of Serial Killers: Why They Kill*. Westport, Conn, Praeger. eBook
- Russell, S.** (2002): *Lethal Intent*. New York, Kensington
- Salfati, C. G., Bateman, A. L.** (2005): Serial homicide: An investigation of behavioural consistency. *Journal of Investigative Psychology and Offender Profiling*, 2, 121-144.
- Scott, H.** (2008): The "Gentler Sex": Patterns in Female Serial Murder. In Kocsis, R. N. (edit.): *Serial Murder and the Psychology of Violent Crimes*. Totowa, NJ, *Humana Press*, 179-196
- Silvio, H., McCloskey, K., Ramos-Grenier, J.** (2007): Exploring the Phenomenon of Female Sexual Predator Serial Killers in the United States, *Criminology Research Forum* (Editor: Karen T. Froeling), Nova Science Publishers Inc.
- Simon, R. I.** (2000): Serial Killers, Evil, and Us. *National Forum*. Fall 2000, Vol. 80 Issue 4, p. 23
- Szabó K.** (2016): Mítosz kontra valóság, avagy igazságot Báthory Erzsébetnek? *Rubicon* http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/mitosz_kontra_valosag_avagy_igazsagot_bathory_erszebetnek/
- Veszélka A.** (2006): *Pipás Pista, az átokházi tanyavilág hóhéra*. Szeged, Bába és Társa Kft
- Whittington-Egan, R.** (2008): *The Serial Killer Phenomenon*. *Contemporary Review* <http://www.thefreelibrary.com/The+serial+killer+phenomenon.-a0189797503>